

Tomasz Zygmanski

Uniwersytet Szczeciński

e-mail: tomasz.zygmanski@usz.edu.pl

WYMAGANIA INFORMACYJNE INTERESARIUSZY W ZAKRESIE KAPITAŁU INTELEKTUALNEGO A RACHUNKOWOŚĆ BEHAWIORALNA

INFORMATION REQUIREMENTS OF STAKEHOLDERS IN TERMS OF INTELLECTUAL CAPITAL VS. BEHAVIOURAL ACCOUNTING

DOI: 10.15611/pn.2017.471.42

JEL Classification: M41

Streszczenie: Zachowania ludzi są reakcjami na bodźce oddziałujące na nich z otoczenia. Wpływają one na decyzje podejmowane w jednostkach gospodarczych, a w konsekwencji na osiągnięte przez nie wyniki. W rachunkowości wpływ „czynnika ludzkiego” na informację generowaną przez system rachunkowości, wykorzystywane w procesie decyzyjnym, bada rachunkowość behawioralna. Celem artykułu jest przedstawienie zależności między aspektami psychologicznymi i socjologicznymi (aspektami behawioralnymi) a sprawozdawczością kapitału intelektualnego. W artykule wykorzystano metodę analizy literatury oraz metodę indukcji i dedukcji. Rozważania przedstawione w artykule udowadniają, że wykorzystanie psychologii do wyjaśniania i przewidywania zachowań ludzkich w kontekście sprawozdawczości kapitału intelektualnego może być obszarem badań interdyscyplinarnych w rachunkowości.

Słowa kluczowe: system informacyjny, kapitał intelektualny, rachunkowość behawioralna.

Summary: Behaviours of humans are reactions to stimuli from surroundings. They influence decisions made in economic entities, and in consequence results achieved by them. In accounting the influence of the “human factor” on information generated by the system of accounting, used in decision-making processes, is examined by behavioural accounting. The purpose of the article is to present the relation between psychological and sociological aspects (behavioral aspects), and reporting of the intellectual capital. In the article an analysis method of literature and a method of induction and deduction are used. The problems shown in the paper prove that using psychology for explaining and predicting human behaviours in the context of the reporting of the intellectual capital can be an area of interdisciplinary research in accounting.

Keywords: information system, intellectual capital, behavioural accounting.

1. Wstęp

Gospodarka oparta na wiedzy stawia przed rachunkowością nowe wyzwania. Zasoby materialne stopniowo tracą znaczenie na rzecz niestałych i nieuchwytnych zasobów niematerialnych [Hońko 2016, s. 3]. Powoduje to, że zasoby niematerialne, określane również jako: kapitał intelektualny, zasoby niemierzalne, wartości niematerialne, aktywa intelektualne, aktywa (kapitał) wiedzy [Ujwary-Gil 2010, s. 88], stały się obszarem zainteresowania wielu badaczy zajmujących się rachunkowością i sprawozdawczością finansową. Na temat zasobów niematerialnych – ich wyceny i aspektów ujmowania w sprawozdaniu finansowym – pisali między innymi D. Dobija [2004], W. Gos i S. Hońko [2011], A. Mazurczak i P. Zieniuk [2011], A. Nózka [2013], P. Mućko [2014], L. Niemczyk [np. 2015], M. Bąk [np. 2015] oraz M. Janowicz [2016]. Rachunkowość jako podstawowy system informacyjny jednostek gospodarczych nie dostarcza wszystkich informacji finansowych o ich zasobach. W związku z tym współczesna sprawozdawczość finansowa stara się dostosować do potrzeb użytkowników informacji. Przykładem uzupełnienia luki informacyjnej rachunkowości jest próba poszerzenia tradycyjnej rachunkowości o rachunkowość zasobów niewykazywanych dotychczas w bilansie jednostki gospodarczej, głównie jej kapitału intelektualnego.

Pomiar, wycenę i sprawozdawczość kapitału intelektualnego w rachunkowości można powiązać z behawioryzmem rachunkowości. Kształt informacji w systemie rachunkowości jednostki gospodarczej uzależniony jest od „czynnika ludzkiego”. Uwzględnienie kapitału intelektualnego w rachunkowości stwarza możliwość zaobserwowania wpływu zachowań ludzkich na proces informacyjny w rachunkowości (głównie generowania, przetwarzania, przekazywania i wykorzystania informacji).

Celem artykułu jest przedstawienie behawioryzmu rachunkowości, poprzez konfrontację aspektów psychologicznych i socjologicznych ze sprawozdawczością kapitału intelektualnego. Rozważania przedstawione w artykule skupiają się na analizie wpływu szeroko rozumianego „czynnika ludzkiego” na kształt informacji ekonomicznej, możliwej do wykorzystania w procesie decyzyjnym, której źródłem jest system rachunkowości.

Realizacja celu wymagała przestudiowania literatury z zakresu rachunkowości behawioralnej, wymagań informacyjnych użytkowników sprawozdań finansowych oraz pomiaru, wyceny i sprawozdawczości kapitału intelektualnego. Wykorzystano metody analizy literatury oraz metody indukcji i dedukcji.

2. Sprawozdawczość kapitału intelektualnego jako wyzwanie dla informacyjnej funkcji rachunkowości

Najważniejszym problemem współczesnej rachunkowości jest wiarygodna i dokładna wycena wartości ekonomicznych, która musi opierać się na postulatcie jasnego i rzetelnego obrazu sprawozdań finansowych [Jędrzejczyk 2015, s. 78]. Uważa

się, że rachunkowość nie jest w stanie sprostać rosnącym potrzebom i wymaganiom informacyjnym inwestorów i innych użytkowników sprawozdań finansowych. W związku z tym można uznać, że jednym z podstawowych problemów współczesnej rachunkowości jest spełnianie przez nią funkcji informacyjnej. Rachunkowość dostarcza przedsiębiorstwu wielu istotnych informacji niezbędnych do podejmowania racjonalnych decyzji. Jednak wystarczalność informacyjna tradycyjnej rachunkowości w ostatnim czasie jest coraz bardziej ograniczona i traci na znaczeniu. W zarządzaniu jednostkami gospodarczymi działającymi w gospodarce opartej na wiedzy coraz większą rolę pełnią ich zasoby niematerialne [Grądział 2015, s. 151]. Jednak informacje generowane przez rachunkowość między innymi w zakresie wartości niematerialnych nie są kompleksowe [Janowicz 2016, s. 95].

Współczesna rachunkowość dąży do ujawniania informacji o wszystkich zasobach posiadanych przez przedsiębiorstwo. Dużym wyzwaniem dla informacyjnej funkcji rachunkowości jest pomiar, wycena i sprawozdawczość wszystkich wartości niematerialnych jednostki gospodarczej [Grądział 2015, s. 142], a więc również jej kapitału intelektualnego. Pomimo dużej liczby definicji kapitału intelektualnego trudno jest znaleźć definicję powszechnie akceptowaną, zwłaszcza w rachunkowości. Chociaż nie można jednolicie określić, jak należy rozumieć kapitał intelektualny w rachunkowości, należy zwrócić uwagę na fakt, że wielu autorów, definiując kapitał intelektualny, wskazuje na wspólne elementy, chociażby takie jak wartości organizacyjne, wiedza i doświadczenie. Według autora przez kapitał intelektualny w rachunkowości należy rozumieć wszystkie wartości niematerialne, dotychczas niewykazywane w obowiązkowych sprawozdaniach finansowych, do których zaliczyć należy m.in. wiedzę, umiejętności i doświadczenie pracowników, bazy kontrahentów, relacje jednostki gospodarczej z otoczeniem, czy też jej pozycję rynkową.

Wycena wiedzy, ujęcie zasobów niematerialnych w księgach rachunkowych, prezentacja ich w sprawozdaniach finansowych tak, aby były one dostosowane do wymagań gospodarki opartej na wiedzy, to zadanie niezwykle trudne. Stanowi ono ogromne wyzwanie dla naukowców i praktyków z zakresu rachunkowości. Wielu badaczy w swoich pracach wskazuje na konieczność pomiaru, wyceny i sprawozdawczości kapitału intelektualnego (np. [Nózka 2013; Niemczyk 2015]). Uważają oni, że wprowadzenie rachunkowości kapitału intelektualnego jest właściwym sposobem dostosowania rachunkowości do warunków gospodarki opartej na wiedzy.

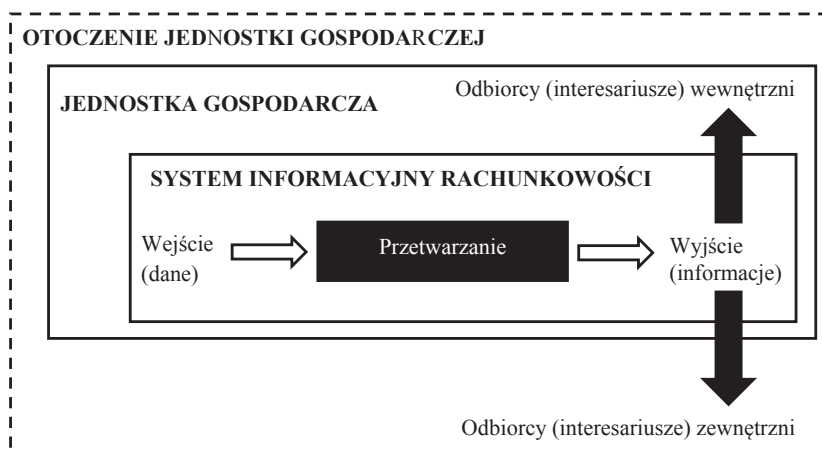
3. Wpływ aspektów behawioralnych na system informacyjny rachunkowości

U podstaw ekonomii behawioralnej i finansów behawioralnych leży badanie wpływu indywidualnych i społecznych zachowań poznawczych i emocjonalnych na racjonalność podejmowanych decyzji. Zmiany zachodzące w dziedzinie nauk społecznych i dziedzinie nauk ekonomicznych wpływają bezpośrednio, między innymi,

na rachunkowość [Cieciura 2015, s. 33]. Spowodowały one, że powstała rachunkowość behawioralna, która podejmuje próby wyjaśnienia i przewidywania zachowań ludzkich w rachunkowości. Dokonując przeglądu literatury, można zauważyć, że już od wielu lat prowadzone są badania w ramach rachunkowości behawioralnej [m.in. Birnberg, Shields 1989; Sorensen 1990; Meyer, Rigsby 2001; Reckers, Solomon 2005].

Na podstawie analizy literatury można stwierdzić, że „... rachunkowość behawioralna zajmuje się badaniem wpływu psychologicznych aspektów zachowania ludzkiego na procesy realizowane w zakresie rachunkowości. Dotyczą one roli osób w przetwarzaniu informacji z rachunkowości i ich stosunku do podejmowania decyzji” [Jaworska 2014, s. 51]. Jak pisze M. Nowak [2015, s. 159], badania z zakresu rachunkowości behawioralnej można definiować w sposób bardziej ogólny, stwierdzając, że badania te polegają na studiowaniu zachowań księgowych, a także zachowań osób niebędących księgowymi, które doświadczają wpływu funkcji rachunkowości i sprawozdań finansowych.

Należy jednak pamiętać, że człowiek w systemie rachunkowości nie tylko stanowi ogniwo procesu przetwarzania danych, na podstawie których podejmuje decyzje. Jest on również przedmiotem zainteresowania systemu rachunkowości, ponieważ ewidencja księgową i sprawozdawczość ujawniają informacje na temat człowieka (pracowników jednostki gospodarczej) [Artienwicz 2011, s. 357]. Z punktu widzenia rachunkowości behawioralnej istotne są zachowania odbiorców informacji pochodzących z rachunkowości. Są oni adresatami tych informacji i jednocześnie je tworzą [Lis 2016, s. 388].

Rys. 1. System rachunkowości jednostki gospodarczej a odbiorcy informacji generowanych przez rachunkowość

Źródło: opracowanie własne.

Osoby przetwarzające informacje generowane przez system rachunkowości danej jednostki gospodarczej podzielić można na dwie grupy (rys. 1):

- odbiorców wewnętrznych (pracownicy różnych szczebli organizacyjnych jednostki gospodarczej, w tym księgowi),
- odbiorców zewnętrznych (podmioty będące w bezpośrednim związku z jednostką gospodarczą, zwłaszcza potencjalni inwestorzy).

Na jakość informacji generowanych przez rachunkowość wpływ mają aspekty psychologiczne. Sposób sformułowania problemu decyzyjnego jest istotnym behawioralnym determinantem podejmowania decyzji. Przy czym w podejmowaniu decyzji bardzo ważne są punkty odniesienia. Są one częściowo zdeterminowane przez oczekiwania osoby podejmującej decyzje oraz przez bieżący stan posiadanych danych. Z drugiej strony informacje pochodzące z rachunkowości przedstawione w konkretny sposób mogą wywołać określone decyzje [Gmińska 2016, s. 208, 213].

Aspekty behawioralne rachunkowości i sprawozdawczości finansowej między innymi mogą dotyczyć [Sulik-Górecka, Strojek-Filus 2015, s. 112–113]:

- wyboru podstawy prawnej sporządzania sprawozdań finansowych,
- wyboru metod wyceny, które wpływają na wycenę bilansową,
- zakresu, struktury, metod i wariantów sporządzania sprawozdań finansowych,
- kształtowania i grupowania operacji gospodarczych zgodnie z interesami jednostki gospodarczej,
- wyboru metod i procedur rozliczania kosztów,
- wiarygodności, istotności i przydatności informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych jednostek gospodarczych,
- celów i motywacji osób sporządzających sprawozdania finansowe,
- manipulowania wynikami poprzez informacje ujawniane w sprawozdaniach finansowych.

Analizując behawioralne aspekty rachunkowości jako systemu informacyjnego, należałoby zastanowić się nad rolą poszczególnych grup uczestników procesu generowania przez rachunkowość informacji. Ponadto należałoby określić relacje między poszczególnymi grupami osób zaangażowanych w system rachunkowości i dokonać oceny wpływu tych relacji na podejmowane decyzje. Wskazana byłaby również „analiza wpływu emocji na podejmowane decyzje w sytuacji dylematów moralnych” [Cieciura 2015, s. 38].

4. Behawioralne aspekty sprawozdawczości kapitału intelektualnego

Problemy współczesnej rachunkowości powodują, że aspekty behawioralne w coraz większym stopniu dają się zaobserwować wśród osób biorących udział w tworzeniu informacji w systemie rachunkowości, jak również wśród osób będących użytkownikami tych informacji. Problem sprawozdawczości kapitału intelektualnego, według autora, bardzo dobrze nadaje się do zaobserwowania reakcji człowieka (odbior-

ców wewnętrznych i zewnętrznych przetwarzających informacje generowane przez system rachunkowości) na bodźce płynące z otoczenia.

W pierwszej kolejności należy skupić się na odbiorcach wewnętrznych, tj. księgowych, zarządzających i pozostałych pracownikach jednostki gospodarczej. Księgowi w tej grupie odbiorców odgrywają istotną rolę. W nauce rachunkowości przyjmuje się założenie, że „... księgowy działa racjonalnie i obiektywnie, zgodnie z wytycznymi standardów rachunkowości i regulacjami prawnymi” [Artienwicz 2011, s. 358]. Fakt, że obszary, którymi zajmują się księgowi, w znacznej części są uregulowane, nie oznacza, że postępują oni każdorazowo właściwie. Księgowi często stoją przed możliwościami wyboru i samodzielnej interpretacji zjawisk gospodarczych. Niesie to za sobą ryzyko popełniania przez nich błędów. Z drugiej strony problem stanowi możliwość wywierania wpływu przez zarządzających na księgowych. Pracownicy przedsiębiorstwa również oczekują informacji o wszystkich czynnikach wpływających na wartość jednostki gospodarczej, w tym o jej kapitale intelektualnym. Wywieranie wpływu zarządzających i pracowników na księgowych może doprowadzić do świadomego lub nieświadomego zniekształcania informacji zawartych w raportach zarządczych i/lub sprawozdaniach finansowych.

Należy zwrócić uwagę, że sprawozdawczość kapitału intelektualnego jest obszarem nieuregulowanym przez standardy i regulacje prawne rachunkowości. Oznacza to, że obszar ten stwarza bardzo duże możliwości manipulowania informacjami o zasobach niematerialnych danej jednostki gospodarczej. Mimo że informacje o kapitale intelektualnym nie są zawarte w obligatoryjnym sprawozdaniu finansowym, można przekazywać je w postaci sprawozdań dodatkowych. W zależności od zastosowanych metod pomiaru i wyceny kapitału intelektualnego i jego składowych, sposobów ich prezentacji i określenia odbiorców informacji zawartych w raportach o kapitale intelektualnym, sprawozdania te mogą znacznie różnić się między sobą. Istotne jest to, że raporty te mogą zwierać informacje bezpośrednio wpływające na zachowania określonych osób. Oznacza to, że sprawozdawczość kapitału intelektualnego może być bardzo dobrym obszarem do analizowania psychologicznych (socjologicznych) mechanizmów funkcjonowania uczestników procesu generowania użytecznej informacji przez rachunkowość.

Oczekiwania interesariuszy wewnętrznych w zakresie informacji na temat kapitału intelektualnego dotyczą [Nózka 2013, s. 134]:

- sposobów identyfikowania, opisywania oraz pomiaru kapitału intelektualnego,
- sposobów zarządzania kapitałem intelektualnym, sprzyjających zwiększeniu wartości firmy,
- systemu raportowania informacji o kapitale intelektualnym wewnątrz i na zewnątrz jednostki gospodarczej,
- sposobów wyceny kapitału intelektualnego, które prezentowałyby prawdziwą wartość firmy.

Księgowi starać się będą zaspokajać powyższe potrzeby informacyjne odbiorców wewnętrznych (głównie zarządzających). Ci z kolei wywierają wpływ na

księgowych, aby zaspokoić potrzeby informacyjne pracowników jednostki gospodarczej i całego otoczenia zewnętrznego, zwłaszcza potencjalnych inwestorów.

Na zachowania księgowych i zarządzających jednostkami gospodarczymi, jak zaznaczono powyżej, wpływ mają zewnętrzni odbiorcy informacji pochodzących z systemu rachunkowości. W przypadku interesariuszy zewnętrznych mogą to być potencjalni inwestorzy, akcjonariusze, klienci i dostawcy, organy samorządowe i rządowe. Największe znaczenie w tej grupie mają inwestorzy.

W zakresie kapitału intelektualnego zainteresowania interesariuszy zewnętrznych można odnieść do informacji umożliwiających [Nózka 2013, s. 133–134]:

- identyfikację składników aktywów niematerialnych w jednostce gospodarczej i metod ich wyceny,
- określenie stopnia wykorzystania kapitału intelektualnego,
- określenie stopnia i zakresu kapitału intelektualnego stanowiącego o obecnej i przyszłej wartości firmy oraz o poziomie jej konkurencyjności,
- wskazanie różnic w potencjale, stopniu i efektywności wykorzystania kapitału intelektualnego przez jednostkę gospodarczą w stosunku do jej konkurencji,
- identyfikację ryzyka utraty danego składnika kapitału intelektualnego i ich konsekwencji.

To właśnie oczekiwania informacyjne interesariuszy zewnętrznych mogą prowadzić do pewnych zachowań osób generujących te informacje w systemie rachunkowości. Z kolei posiadanie przez odbiorców zewnętrznych wiarygodnych informacji, w tym o kapitale intelektualnym konkretnej jednostki gospodarczej, może doprowadzić do odpowiednich zachowań tych odbiorców. Podejmowane przez nich racjonalne decyzje mocno będą uzależnione od wiarygodności i jakości posiadanych informacji.

Podsumowując powyższe rozważania, stwierdzić należy, że aspekty behawioralne odnoszące się do sprawozdawczości kapitału intelektualnego dotyczyć mogą przede wszystkim:

- podejmowania decyzji związanych z wyborem najwłaściwszych metod pomiaru i wyceny kapitału intelektualnego;
- wyjaśniania i przewidywania zachowań ludzkich (głównie księgowych) w kontekście sprawozdawczości kapitału intelektualnego;
- wpływu zachowań księgowych, zarządzających przedsiębiorstwem i jego pracowników na jakość i użyteczność informacji o kapitale intelektualnym jednostki gospodarczej;
- wpływu zachowań rynku jako całości na jakość i użyteczność informacji o kapitale intelektualnym jednostki gospodarczej oraz odpowiedzi rynku na informacje o kapitale intelektualnym jednostki gospodarczej zawartych w jej sprawozdaniu finansowym.

Wynika z tego, że sprawozdawczość kapitału intelektualnego daje duże możliwości prowadzenia badań w zakresie rachunkowości behawioralnej. Zależności między zachowaniami osób przetwarzających informacje generowane przez rachunkowość na tym obszarze daje się mocno zaobserwować. Stwarza to możliwość szczegółowych badań czynników psychologicznych (socjologicznych) wpływających na funkcjonowanie uczestników procesu generowania informacji przez rachunkowość i ich przetwarzania.

5. Zakończenie

W artykule wykazano, że zachowania wewnętrznych i zewnętrznych odbiorców informacji generowanych przez system rachunkowości jest jednym z tematów, którymi można zajmować się naukowo w ramach rachunkowości. Jest to zgodne z istniejącymi obecnie w rachunkowości trendami naukowymi [Artienwicz 2011, s. 361].

Funkcjonowanie systemu rachunkowości jest zależne od zachowań człowieka. Problem rachunkowości w wypełnieniu jej funkcji informacyjnej daje duże możliwości analizowania tych zależności. Zainteresowanie wpływem zachowań ludzkich na rachunkowość powoduje, że rachunkowość behawioralna staje się popularnym kierunkiem badań naukowych. W artykule wskazano, że problem generowania, przetwarzania i raportowania informacji o kapitale intelektualnym w systemie rachunkowości wiąże się z czynnikami psychologicznymi i socjologicznymi. Luka informacyjna o wartościach niematerialnych jednostki gospodarczej stwarza duże możliwości zaobserwowania faktu, że „czynnik ludzki” wpływa na kształt informacji generowanych przez system rachunkowości, które wykorzystywane są do podejmowania racjonalnych decyzji.

Literatura

- Artienwicz N., 2011, *Możliwości badania zachowania księgowych w świetle paradygmatów rachunkowości*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, nr 1/2, Wyd. Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Sopot, s. 355–363.
- Bąk M., 2011, *Problemy behawioralne w rachunkowości przedsiębiorstwa*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 625, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia, nr 32, Wyd. Naukowe US, Szczecin, s. 47–60.
- Bąk M., 2015, *Raportowanie majątku niewidzialnego w nurcie sprawozdawczości przedsiębiorstwa*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa. Uwarunkowania ekonomiczne, społeczne i regulacyjne*, red. B. Micherda, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków, s. 46–59.
- Birnberg J.G., Shields J.F., 1989, *Three decades of behavioral accounting research*, Behavioral Research in Accounting, s. 23–74.
- Cieciura M., 2015, *Behawioralne aspekty rachunkowości we współczesnej gospodarce – zarys problemu*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 388, *Teoria rachunkowości, sprawozdawczość i analiza finansowa*, red. B. Nita, Wyd. UE, Wrocław, s. 31–40.
- Dobja D., 2004, *Pomiar i sprawozdawczość kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa*, Wyd. Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, Warszawa.
- Gmińska R., 2016, *Psychologiczne aspekty podejmowania decyzji a rachunkowość zarządcza*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 440, *Rachunkowość a controlling*, red. E. Nowak, M. Kowalewski, M. Nieplowicz, Wyd. UE, Wrocław, s. 205–214.
- Gos W., Hońko S., 2011, *Know-how jako składnik aktywów*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 190, Wyd. UE, Wrocław, s. 82–96.
- Grądział A., 2015, *Ujawnianie kapitału intelektualnego wyzwaniem informacyjnej funkcji rachunkowości w dobie gospodarki opartej na wiedzy*, Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, nr 4(44), *Społeczeństwo, przedsiębiorstwa i regiony w dobie gospodarki elektronicznej*, red. M.G. Woźniak, Rzeszów, s. 141–152.

- Hońko S., 2016, *Wycena wartości firmy*, Rachunkowość, nr 4/2016, s. 3–17.
- Janowicz M., 2016, *Wycena wartości niematerialnych zidentyfikowanych w procesie rozliczania połączenia jednostek gospodarczych*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 268, Wyd. UE, Katowice, s. 94–103.
- Jaworska E., 2014, *Perspektywa behawioralna w rachunkowości w świetle wybranych teorii psychologii motywacji*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 827, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 69, Wyd. Naukowe US, Szczecin, s. 49–58.
- Jędrzejczyk M., 2015, *Wyzwania współczesnej rachunkowości w zakresie translacji wartości ekonomicznych*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 388, *Teoria rachunkowości, sprawozdawczość i analiza finansowa*, red. B. Nita, Wyd. UE, Wrocław, s. 77–86.
- Lis T., 2016, *Aspekty behawioralne w rachunkowości przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 440, *Rachunkowość a controlling*, red. E. Nowak, M. Kowalewski, M. Nieplowicz, Wyd. UE, Wrocław, s. 382–391.
- Maruszewska E.W., 2015, *Ujawnienie wartości firmy w wyniku przejścia dokonanego w ramach grupy kapitałowej w sytuacji wystąpienia ujemnej wartości przejętych aktywów netto*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 224, Wyd. UE, Katowice, s. 140–150.
- Mazurczak A., Ziemiuk P., 2011, *Wycena i prezentacja znaku towarowego w sprawozdaniu finansowym*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 190, *Wartości niematerialne i prawne – ujmowanie i prezentacja*, red. T. Cebrowska, W. Dotkuś, Wyd. UE, Wrocław, s. 166–175.
- Mazurowska M., 2014, *Paradygmat homo oeconomicus a rachunkowość behawioralna*, Studia Oeconomica Posnaniensia, tom 2, nr 4, Wyd. UE, Poznań, s. 88–101.
- Meyer M., Rigsby J.T., 2001, *A descriptive analysis of the content and contributors of behavioral research in accounting 1989–1998*, Behavioral Research in Accounting, no. 13, s. 253–278.
- Mućko P., 2014, *Problemy uznawania wartości niematerialnych w rachunkowości*, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia, nr 71, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 121–134.
- Niemczyk L., 2015, *Kapitał intelektualny w księgach rachunkowych oraz sprawozdawczości przedsiębiorstwa*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Nowak M., 2015, *Rachunkowość zarządcza, rachunkowość behawioralna – dwie strony tego samego medalu*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 374, *Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza. Teoria i praktyka*, red. E. Nowak, Z. Kes, Wyd. UE, Wrocław, s. 54–161.
- Nóżka A., 2013, *Sprawozdawczość kapitału intelektualnego w kontekście potrzeb informacyjnych interesariuszy*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 314, Wyd. UE, Wrocław, s. 130–142.
- Reckers P.M.J., Solomon S., 2005, *High impact behavioral accounting articles and authors*, Advances in Accounting, no. 21, s. 359–366.
- Sorensen J.E., 1990, *The behavioral study of accountants: a new school of behavioral research in accounting*, Managerial and Decision Economics, vol. 11(5), s. 327–341.
- Sulik-Górecka A., Strojek-Filus M., 2015, *Problemy behawioralne rachunkowości*, Studia ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 252, Wyd. UE, Katowice, s. 107–117.
- Ujwary-Gil, A., 2010, *Kapitał intelektualny – problem interpretacji kluczowych terminów*, Organizacja i Kierowanie, nr 2(140), s. 87–104.